

CEL RAS

Bona nit i prèviament donar-vos les gràcies per assistir a la presentació d'aquest llibre en un dia tan poc habitual per a actes culturals com és el dilluns.

Sense cap mena de dubte els qui millor podrien parlar-vos sobre *Cel Ras* són Maite i Vicent. Que jo siga la persona encarregada de fer la presentació respon únicament al fet que fa algun temps vaig tenir l'ocasió de llegir el llibre i els vaig encoratjar perquè insistiren en la seua publicació, sincerament pense que qualsevol altra persona en les meues circumstàncies hauria fet el mateix, perquè *Cel Ras* recupera la nostra història, la història que molt probablement protagonitzaren els ciutadans d'Elx ara fa 100 anys.

D'un temps ençà la nostra ciutat ha experimentat grans canvis en el teixit econòmic-laboral, sociocultural o urbanístic, i en aquest sentit, *Cel Ras* fixa a la nostra memòria un referent i ens acosta al nostre passat, a la nostra història més propera. Les dades històriques i socials de la ciutat ameren el text per descriure'ns un moment en què la població s'enfrontava, com ara, a importants transformacions i en aquest context, ens mostra com érem però també com som.

L'obra ens narra el procés formatiu de dos joves germans: Maria i Andreu, sobretot d'aquest últim, en un curt període de temps comprés entre juliol de 1889 i gener de 1908, encara que en el llibre trobem referències a tota la segona meitat del segle XIX. Des del començament trobem l'interés que tots dos manifesten per aprendre i el recolzament familiar a aquest desig malgrat la precària situació econòmica en què es troben. Una sèrie de circumstàncies facilitarà aquesta educació, i així el viatge simbòlic de la ignorància a la cultura es plasmarà també geogràficament. El període d'instrucció elemental es realitzarà a Elx, i els viatges cap a Castelló, Tortosa i París representaran el camí cap al progrés i el coneixement.

Durant aquests anys de formació assistim a tot un seguit d'esdeveniments històrics, científics o socials que sens dubte han estat determinants perquè siguem com som. Podríem esmentar-ne alguns, per exemple, la millora de les xarxes de comunicació amb la carretera de Crevillent en 1868 o el tren en 1884; una certa millora de les dures condicions de vida amb la instal·lació de fonts d'aigua a diferents places o la inauguració de línies de llum elèctrica en 1901 i, per descomptat, l'extensió i la consolidació de l'associacionisme obrer, fonamental en la millora de les condicions laborals.

En aquest context, els paral·lelismes amb el moment actual són fàcils d'establir: el canvi de segle que visquérem fa pocs anys o l'eclipsi de sol que contemplàrem el 3 d'octubre de 2005 són evidents; però, a més a més, els temes tractats en la narració són absolutament vigents i fins i tot alguns d'ells polèmics actualment. Descobrir que fa cent anys qüestions com la immigració –tot i que aleshores la protagonitzàvem nosaltres–, l'educació i la ciència, la crisi de l'espardenya, l'aigua i la sequera, la marginació de la dona o la llengua eren les preocupacions de bona part de la societat, pot ajudar-nos a no fer una anàlisi esbiaixada dels problemes o tal vegada a augmentar el nostre escepticisme. Com diu Joan Fuster en un famós aforisme “ Respirem com en el Paleolític. No hem avançat gaire, per aquest cantó”.

Hi ha, d'una banda, dos temes clau que són constants en tot el llibre: l'ensenyament i la ciència, tots dos conflueixen en els protagonistes a partir de dos personatges reals: Àngel Llorca i Josep Landerer, i d'altra banda dos fets històrics: l'eclipsi de sol de 1900 i la Vaga d'Espardenyers de 1903, que també seran determinants en la seua formació.

Àngel Llorca serà el mestre que ensenyarà i promourà la curiositat i l'esperit crític dels germans en la primera etapa formativa. En ell podem personalitzar el desig de transformació i modernització de la societat a què aspiraven alguns sectors de la població en aquesta època. L'esperit de la Institució Lliure d'Ensenyança i el Krausisme amb els quals fermament combregava impregna tot el llibre, l'educació es considera un instrument de progrés social i personal, però també és important com s'ensinya: la metodologia. La preocupació per l'educació, les crítiques al sistema i la reivindicació de millores hi són paleses i constants. Les referències a associacions com el Cercle Obrer i la tasca instructiva que s'hi desenvolupa, l'article irònic sobre l'obertura del nou curs escolar que publica en *El Pueblo de Elche* el mateix Àngel Llorca o, fins i tot, l'índex d'analfabetisme de la població a finals de segle... són algunes de les dades de la nostra història local que anirem descobrint en la novel·la.

De la mateixa manera que l'eclipsi de sol facilita que Andreu conega Josep Landerer, la Vaga d'Espardenyers de 1903, que es perllongarà durant diversos mesos, provocarà la decisió del pare de Maria i d'Andreu de viatjar a Castelló a la recerca de treball, i propiciarà que Landerer prenga el relleu formatiu a Àngel Llorca en una nova etapa que emprendreà l'Andreu en solitari. Les reflexions que abans se centraven prioritàriament en l'educació ara tindran com objecte la ciència: qüestions com la independència d'aquesta front a la religió, la importància de divulgar coneixements científics que ajuden a superar supersticions i la necessitat de posar-la a l'abast del poble, de divulgar-la en definitiva, hi seran tractades. Aquesta etapa finalitzarà amb un nou viatge, ara a París, on l'Andreu donarà per completada la seua formació amb un nou mecenes: el professor Pierre Janssen.

D'acord amb tot el que hem dit fins ara, sembla evident que Maite i Vicent comparteixen els postulats de la Institució Lliure d'Ensenyança i els posen en pràctica en la narració. Si subtilment anem aprenent la nostra història sense adornar-nos-en, aquest mateix mètode és el que empra l'Àngel Llorca quan instrueix la Maria i l'Andreu i de retop a nosaltres: l'eclipsi de sol facilita la introducció al text d'alguns conceptes estrictament científics que són explicats a través de l'experimentació, l'observació directa, el mètode científic en definitiva. Potser si hem de fer algun retret a l'obra és precisament l'afany didàctic per fer-nos entendre la Física i alguna explicació una mica extensa per a aquells que no estem versats en la matèria.

La documentació històrica que basteix l'argument narratiu és exhaustiva i rigorosa, així fets històrics i personatges reals s'encasten amb fets i personatges de ficció amb gran naturalitat, i a aquesta naturalitat contribueix la tria lèxica que caracteritza, sobretot, la parla dels personatges en les seues relacions familiars. A més, ens trobem amb una descripció fidel de l'escenari urbà i rural, molt ben reflectit en les minucioses il·lustracions d'Andreu Castillejos. No costa gens imaginar com seria Elx al tombant del s. XIX i, fins i tot, molts de nosaltres encara podem reconèixer i albirar en els nostres

records escenaris, racons i sensacions que semblaven perduts. Tot plegat: context històric, llengua i paisatge, crea un relat versemblant.

Cel Ras és una obra de qualitat, resultat d'un procés creatiu llargament meditat i molt laboriós en el qual s'ha revisat moltes vegades l'original fins aconseguir un estil unitari, on l'escriptura a dues mans es cohesiona en una sola veu narradora: un narrador omniscient que coneix tot allò que passa i sovint abandona la ficció deliberadament per explicar-nos dades sobre l'època. Tots dos aspectes: creació literària i divulgació històrica i científica són importants per als autors, i així trobarem que en la novel·la se n'intenta aconseguir un equilibri que de vegades pot semblar decantar-se cap a la narració de fets reals.

El llibre es llig bé i amb fluïdesa, i a més possibilita diversos nivells de lectura als quals es pot acostar el lector des dels seus interessos particulars: una lectura merament lúdica, un apropament a la història local, una reflexió sobre els reptes de l'educació i la ciència... El ventall de possibilitats és extens.

El progrés que ha acompanyat el desenvolupament de la ciutat dels inicis del qual som espectadors en aquesta novel·la, no ha estat però acompanyat de la recuperació i extensió de la nostra cultura malgrat que bona part de la població s'ha mantingut fidel a la pròpia llengua. Afortunadament tenim iniciatives particulars o col·lectives obstinades en mantenir-la i fer-la notòria en el dia a dia, de vegades amb tímids recolzaments institucionals.

Com tots sabem, fins ara, la represa literària culta a nivell local ha estat a través d'un gènere minoritari, la poesia. L'obra d'autors com Andreu Morell o Josep Maria Asencio, i principalment Gaspar Jaén, ha significat la nostra presència en la producció literària. El conreu de la narrativa, per contra, ha estat escadusser malgrat tractar-se d'un gènere ben acceptat per amplis sectors de la població. Així doncs, cal agrair i celebrar que l'Institut Municipal de Cultura haja estat receptiu a la publicació de l'obra i desitgem que recolze més iniciatives com aquesta.

Per acabar, no tinc cap dubte que el llibre tindrà bona acollida, per a mi va ser un plaer llegir-lo i tan sols em resta recomanar-vos la seua lectura, de la qual segur fruireu, i també animar tant a Maite com a Vicent perquè tiren endavant amb els projectes que estic convençuda tenen amagats als calaixos.

Teresa Pascual
15 de març de 2007